

VLADIKA
GRIGORIJE

NEBESKA
DVORIŠTA

Žive slike

Copyright © 2022, Grigorije Durić
Copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA

Fotografija vladike Grigorija na poledini korica
© Emil Jovanov, 2022

NEBESKA
DVORIŠTA

I

APRIL U BEOGRADU

U rano proljeće Sava postaje divlja i neukrotiva. Volio sam je takvu. Zagledan sa keja, ispod Brankovog mosta, u svojoj snazi i nepredvidljivosti ličila mi je na sâm život. Lutajući pogledom po vodi i ne razmišljajući ni o čemu određenom, na njenoj sam obali ostavljao teret dnevnih briga. Stajao bih tako bez svijesti o vremenu i svijetu oko sebe. Činilo mi se da je taj prostor ispod mosta onaj Beograd koji najviše osjećam i doživljavam kao svoj i gdje sam ja zaista bio ja, bez ikakve bojazni od sopstvenih ili tuđih očekivanja i htijenja. Nepatvorenost i neukrotivost mutne i podivljale rijeke podsjećali su me na zavičaj za koji je malo ko čuo u gradu koji je prije nekoliko godina postao moj novi dom.

Dok nepomično stojim pod mostom, po glavi mi se vrte slike iz djetinjstva, življe i opipljivije nego ikada ranije. Kao da se pod teretom, kojeg se ovog puta nisam uspio osloboditi, ulubljuje i kej pod mojim nogama. U trenu bljesnuše sjećanja na Planinicu, na svaki njen kamen, drvo i boje, u koje je kao na slikarskom platnu bila vješto uronjena. Zapahnu me svježiji proljetni vazduh, ispunjen mirisima trava

koje žene skupljaju, suše i od njih spravljaju meleme i čajeve za svaku boljku. Niz grlo mi kliznu slatko-kiselkasti zalogaj zrele šljive. U glavi mi se roje svi oni planinski zvukovi što dopiru od stoke na pašnjacima, međusobnog dozivanja seljaka, udaraca sjekire u suncem opaljeno i čvornovato deblo, od dječjeg podvriskivanja i monotone pjesme zrikavaca u vrelo ljetnje podne. Osjetih, gotovo fizički, prisustvo guste tišine koja sa svih strana obavija stoljetnu šumu...

Gledam mutnu Savu, a pričinja mi se užurbani planinski potok kraj kojeg, na rubu zelene padine, sjedi dječak i mašta kako ima konja koji pored njega pase i kako je on, dječak, iz nekog nedohvatnog razloga srećan. Odjednom ga iz maštanja prenu glas koji dopire odozdo, od Vidine vode. Doziva ga drug kako bi se sa njim i ostalom djecom igrao sprovoda i sahrane. Dok užurbano ustaje s vlažne trave, vidim da sam taj dječak zapravo ja i da se trčeći spuštam prema Vidinoj vodi. Pridružujem se povorci na čijem čelu se nalazi Ilija P., kome je u rukama zbrda-zdola sastavljen krst od ukrštenih grana. Kolovođa čitave igre, onaj koji me je dozivao, najstariji ali i najnemirniji, preuzima na sebe ulogu popa. Djevojčice su se zabradile maramama i čekaju svoj trenutak da počnu s jecanjem i naricanjem. Niko, međutim, ne želi da bude pokojnik. Režiser te dramatične scene prilazi mi i molećivo pita da li bih mogao glumiti pokojnika.

– Lagan si i mali, a i siguran sam da bi ti izdržao do samoga kraja.

Požali mi se zatim kako sprovod nikako ne može da stigne svome svršetku, a da se „pokojnik“ ne pobuni i ne ustane.

– Neće – pa rukom pokazujući na ostalu djecu dodade – niko neće da bude mrtav. A ti bi to, garant, mogô!

Gledao me je lukavo, ispod oka, a ja njega s urođenim nepovjerenjem, ali me je ujedno mamio izazov da izdržim do kraja,

da pokažem svima kako mogu uraditi ono što drugi ne mogu. Utom se, na moju radost ili tugu, jedna djevojčica pobuni.

– Vala, neću da se igram sahrane – uzviknu ljutito. – A i ti si lud – odbrusi kolovođi (koji je inače iz grada, ali dolazi kod nas u selo na raspust), a zatim istupi iz već formirane povorke.

– Neću, bogami, ni ja da slutim na kakvo zlo i nesreću. Bježi, bolan, da nam matere saznaju, bilo bi nam za kiku pa o ledinu – dobaci mu odsječno druga pobunjenica, te i sama napusti povorku.

Polako ali sigurno raspada se scenografija improvizovane sahrane.

Otvaram oči, pred sobom opet vidim Savu. Pomišljam kako odvojenost nije uspjela da me udalji od Planinice i mojih koje sam tamo ostavio. Neki prostori ožive u nama jače i snažnije tek kada ih napustimo. Zavolio sam, istina, i Beograd, koji mi je pružao sve ono što Planinica nije mogla, ali je nije mogao zamijeniti. Nije to mogao učiniti, a moj Beograd nije ni imao takvih namjera. Beograd je prihvatao nas došljake sa svih strana, nekako na prvi mah, brzo i ne premišljajući se, onako kako bi se pružila ruka nekome ko se okliznuo ovdje, na blatnjavom Savskom keju.

Odsutno sam lutao pogledom po nabujaloj vodi, a moje slutnje postajale su sve više prijeteće i sve neumitnije, kao rijeka preda mnom koja je nekud žurila, a opet svašta pamtila, možda najviše usamljenike koji su nemoćno stajali na njenoj obali. Tim sam slutnjama išao u susret, iako sam osjećao da će boljeti. Neprestano sam podsjećao sebe da je sve ono što je činilo život koji sam poznao prije dolaska u Beograd moglo još danas da bude razoreno, a da bogomdana ljepota Planinice postane poprište smrti. Ljudi koje volim, koje nazivam majkom, bratom, stricem, prijateljima, kumovima, svi odreda su u tom trenutku bili u opasnosti, a

ja sam nepomično stajao ne pronalazeći ni jednog jedinog načina da im pomognem. Preplavljivao me je osjećaj nemoći. Tamo, u podnožju Karasovine i Peruna, svakog trena mogu biti prekinuti životi. Neizvjesnost, beznadežnost, jeza, bol, istovremeno paraliza i nagon za pokretom naselili su mi um, tijelo i dušu. Odjednom su mi bili mili svi koji su tamo, i oni sa kojima sam se ponekad svađao, pa čak i tukao kao dječak. I oni koji su mi zavidjeli, i oni kojima sam zavidio. Sve je nekako odjedanput bilo oprošteno, kao što to biva u blizini smrti.

II

JA NE BIH PRUŽIO RUKU SVOJU PREMA TEBI DA TE UBIJEM

Polako sam se okrenuo od Save i krenuo nazad, najprije uz jedne, pa uz druge stepenice, pa na Kosančićev venac. Činilo mi se kao da sam se tu, pored srušene Narodne biblioteke, starom beogradskom kaldrmom popeo uz Osoje, i izašao na Dvorišta u Planinici, tamo ispred škole, gdje sam odrastao. Moja škola bila je moja prva biblioteka. Pred knjigom, a pogotovo pred bibliotekom, uvijek sam stajao kao pred tajnom. Ova biblioteka je bila tim čudnija što je bila do temelja srušena, a ja sam uvijek mogao, stojeći pored te ruševine zamisliti biblioteku i lijepe knjige u njoj. Mogao sam zamisliti kako, dok gore knjige, u nekom smislu gore i njihovi pisci, ali i oni koji su u njima opisani. Ko je tada, uprkos svem ludilu koje je već neko vrijeme nadiralo, mogao pomisliti da će za nekoliko mjeseci u ovoj našoj zemlji koja se raspada izgorjeti još jedna stara biblioteka, kao i da će za to nedjelo biti odgovorni pojedini pripadnici moga naroda koji je na oltar slobode, pored tolikih stotina hiljada života, pre pola vijeka položio i pola miliona svojih najvrednijih knjiga?

Stojeći pred golim temeljima stare biblioteke pitao sam se da li će poput nje nestati i sve što su moji preci s mukom sticali. I dok sam, u magnovenju, gledao oganj koji guta biblioteku, ne znam kako, osjetio sam se slobodan – ali i sam. A onda sam se uputio u potkrovlje oronule zgrade Bogoslovskog fakulteta u Ulici 7. jula broj 2.

Vremena je ponestajalo, morao sam što prije nešto učiniti. Raspitivao sam se na sve strane kako da pomognem svojim u Planinici, najviše među ljudima koje sam upoznao tokom demonstracija protiv rata i za zemlju pogubne vlasti. U ovakvim situacijama uvijek se nađu oni koji znaju sve. Oni znaju sve i svakoga, a opet, kada treba preći sa riječi na djela, oni zapravo ne mogu da pomognu. Nisam ni znao kome od njih mogu vjerovati jer su naša poznanstva bila kratka i površna. Kako mi je samo, iz ove perspektive, odjednom postalo otužno i nevažno to što se, tih dana, pričalo o mom govoru na Pravnom fakultetu. Bilo je onih koji su me zbog toga gledali s podozrenjem, ali i onih koji su me, iz istog razloga, uznosili u nebesa. Jednako se nisam dobro snalazio i osjećao ni kada me bezrazložno kritikuju, ni kada me, isto tako bezrazložno, uzdižu. Ništa od toga nije bilo onako kako se drugima činilo, niti je imalo veze s tim ko sam zapravo ja.

Kao student teologije bio sam već iskusio što znači javno govoriti. Na okruglom stolu u Glini, u Hrvatskoj, razni su ljudi uzimali riječ, a onda je došao red i na mene. I ja sam govorio ono i onako kako sam mislio i osjećao, po duši. Rekao sam da sam s protom Dušanom Puškarom obišao mnogo sela na Kordunu u koja od Drugog svjetskog rata nije kročila noga sveštenika. Tamo sam uočio ono što vidim da je jednako tako i na Baniji, a vjerovatno je tako i u Lici. Zapazio sam da su naša sela zapuštena i nesređena, i da se

urušavaju. Hrvatska sela su sređena i usred svakog sela je crkva. Znam, reći ćete, oni su nas klali, ubijali i spaljivali žive, a ti ih hvališ što su im sela sređenija od naših. Ali ja vam kažem – govorio sam oštro i samouvjereno – naravno da su ustaše bili zločinci, ali nisu valjda svi hrvatski seljaci ustaše. Na kraju, nisu Hrvati naša briga, nego mi sami, a mi se ne kajemo i ne nastojimo postati boljima. Ne poštujemo ono što imamo, nego stalno tražimo nove izgovore i nove idole u raznim ljudima, prevarantima ove ili one vrste, i predajemo se zaparloženosti, neradu i ljenosti. U tome je naše bogoodstupništvo i, ako se za njega ne pokajemo, ni ovo malo što je ostalo naše više to neće biti.

Te su moje riječi domaći ljudi dočekali s oduševljenjem, ali sam u očima svojih saputnika, dok su nas prebacivali sa bihaćkog aerodroma nekim neverovatnim antonovom, avionom bez sedišta, zapazio i neku nesrećnu zavist. Niko mi nije ništa prigovorio, ali sam bio uvjeren da će, prepričavajući moje riječi, reći kako sam hvalio Hrvate, a kudilo Srbe, „i, eto, oni su mu čak i aplaudirali“.

Taj je moj govor integralno objavljen u lokalnim glinskim novinama.

Naš let bio je posljednji let sa bihaćkog vojnog aerodroma.

Sve u svemu, bilo je to još jedno gorko iskustvo koje ide u prilog uvjerenju mnogih da ne treba govoriti ono što misliš. Jer, ako se još ispostavi istinitim to što misliš, onda si, brale, baš nagrabusio! Bilo je to vrijeme kad se na stvari gledalo samo crno-bijelo i kada je ljudskim dušama zavladała neka-kva zlurada isključivost, zaslijepljenost koja je činila da se u tuđe zagledalo samo kako bi se moglo uprijeti prstom u ono što ne valja. I dok sam se tad nadao da je sve to prolazno, sada, dok ispisujem ove redove, probada me bolna misao, svijest o tome da isključivost uzima sve više maha.

Ukoliko tako, zbog nečega što si rekao ili zbog nečega što „pouzdan“ znaju da misliš, dođeš na nišan, bio si izložen provjerenim udbaškim „operativnim metodama“. A glavna je bila, ukoliko su htjeli da unesu nekakvu pomutnju, da se od uha do uha prenosi „priča se, jesi li čuo“... Jadni i sluđeni ljudi prenosili bi dalje, prihvatajući njihovo zlonamjerno tumačenje kao svoje. Ta metoda je tako dobro funkcionisala da im je, mislim, i sam đavo zavidio. Cilj je bio samo jedan, zao koliko i besmislen, da se, ako je ikako moguće, nekome slomi vrat. A najbolje i najlakše onome koji govori previše i koji se, kako reče „jedan jednome za jednoga“, sam „namješta“.

Premda sam teško podnosio te smicalice, išao sam neka-ko naprijed. Ne znam šta me je vodilo, ali osjećao sam da se zaista krećem ka nekom cilju, kao i da me ništa više ne može sputati ili vratiti unatrag. Ipak, nisam se mogao osloboditi svoje slabosti da se iznenađujem svaki put kada vidim dokle sve može otići ljudska zloba.

Naime, u vojsci sam imao dobrog druga, Albanca sa Kosova. Zvao se Izet S. i završio je Pravni fakultet. Družili smo se i razgovarali o svemu, naravno, o religiji i politici ponajviše, a nerijetko i o fudbalu i drugim svakodnevnim životnim temama. Zapazili su iz Službe vojne bezbjednosti da često provodimo vrijeme zajedno. Pri jednom od naših susreta oficir za bezbjednost, pukovnik S. (a često me je pozivao na raport zbog raznih, besmislenih pritužbi) rekao mi je da su primijetili kako se družim sa jednim obrazovanim Albancem. Pomalo iznenađen, upitao sam ga da li je to neko zlo ili grijeh. Lice mu je bilo bezizražajno. Samo je hladno izgovorio:

– Kad bi se zaratilo, on bi tebe prvog ubio.

Šokirala me je tolika glupost i zloba. Nakon nekoliko dana, dok smo se rano ujutro brijali, u jednom trenutku, Izet mi je došapnuo kako ga je S. pozvao na razgovor i rekao mu da nije dobro da se druži sa mnom (popom) jer bih ga ja u ratu prvi ubio.

– Pa to je i meni rekao za tebe – uzvratih mu.

Na to je Izet S. izgovorio nešto neočekivano, ali savršeno tačno:

– Imamo posla s monstrumima.

Pomišljao sam da se nekome žalim, ali nisam imao kome. Utjeha je bila što smo se Izet S. i ja od tada još bolje i iskrenije družili. Jednom smo čak zajedničkim snagama sprečili da dođe do sveopšte tuče između Srba i Albanaca, jer su se jedan Srbin i jedan Albanac dohvatili na fudbalu.

No, nažalost, nije trebalo dugo čekati da se sa istom zlobom susretnem i *među svojima*. Naime, neki od kolega sa mog fakulteta osudili su me i zbog toga što sam sa prijateljem pomogao trojici Muslimana koji su služili vojsku u Beogradu da se prebace preko Drine. Na mene ih je uputio moj rođak iz Planinice, Slaviša J., koji je s njima bio u jedinici i rekao im da jedino mene poznaje u Beogradu, te da sam ja, eto, „Božji čovjek“ i da bih možda mogao i htio pomoći da nekako prebjegnemo „preko“, među svoje. A tada smo se već uveliko dijelili na *njihove* i *naše*, pa njihovi za nas i naši za njih kao da više nisu bili ljudi. Neko mi je zbog toga što sam uradio na vratima studentske sobe napisao da sam izdajnik i da pomažem muslimansku vojsku, te da sam ih uspješno pojačao sa tri vojno sposobna i dobro obučena vojnika. Nisam skinuo natpis sa vrata, samo sam na tu ceduljicu dopisao ono što je patrijarh Pavle tada govorio: „Kada je čovjek vezan i goloruk, onda ljudski s njim postupaj, a kada ima

pušku, onda važi ono: 'puška ti, puška mi'". Svidale su mi se te patrijarhove riječi jer su zvučale ljudski, iako ih nisam baš sasvim teološki i jevanđelski razumijevao, već nekako više epski. Znao sam i za jedan ajet iz Kurana, ali bilo je previše opasno tako nešto citirati: „I kad bi ti pružio ruku svoju prema meni da me ubiješ, ja ne bih pružio ruku svoju prema tebi da te ubijem, jer ja se bojim Allaha, Gospodara svjetova“ (Al-Mā'ida, 28).

III

IZBJEGLICE U DVORU

Svalio sam se u staru fotelju, koja je ko zna kako dospjela u tu našu jadnu, malu studentsku sobu u fakultetskom potkrovlju. Kako nekome nije bilo mrsko da to debelo čudovište izvuče gore? Prebirao sam u mislima posljednje vijesti koje su stigle od rođaka iz Vareša, koji je od početka marta bio moja najjača spona, skoro jedina, s tim gradom i mojom Planinicom. Informacije su stizale sporo i teško, dok je on, direktor jednog preduzeća, uspijevaio održavati koliko-toliko redovan kontakt sa svijetom izvan Vareša. Bilo je pitanje vremena kada će i ta jedina spona biti prekinuta. Od njega sam saznao da su na Planinicu pristigle izbjeglice iz okolnih sela i zaselaka, pa čak i gradova, i da se situacija pogoršava iz dana u dan. Silazak na rijeku razbistrio mi je donekle glavu, ali u duši mi je još uvijek gorilo i u grlu me je stezalo.

Nekih mjesec i po ranije uspio sam da pomognem da se nekolicina žena i djece prebaci iz Planinice i Slavina u Vladičanski dvor u Vršcu. To je bila jedna od najizazovnijih epizoda u mom dotadašnjem životu. U osvit rata, nakon ubistva starog svata Nikole Gardovića ispred Stare crkve

u Sarajevu, kada je zavladała jeziva panika među Srbima u opštinama gdje su bili u manjini, prebacio sam autobus pun žena i djece do Vršca. Sakupio sam nešto novca od prijatelja, a ostatak je namirio vladika Atanasije. Sve je podsjećalo na autobus iz filma *Ko to tamo peva*. Svaki čas nastajala je neka-kva peripetija. Ljudi u autobusu bili su uznemireni, krenuli su u potpunu neizvjesnost. A nakon prvog zaustavljanja u Brezi malo je ko od njih vjerovao da će stići na odredište.

No, misija je bila uspješna jer je dobri vladika Atanasije lju-de izbjegle iz planine nastanio u barokni Vladičanski dvor. A ko bi na cijelome svijetu takvo nešto učinio?! Dvor i skupocje-ni mobilijar u njemu nisu mu previše značili. Naravno da smo ljude zamolili da pripaze. Bilo im je lijepo i toplo, potrudili smo se da imaju sve što im treba, ali to nije moglo biti trajno rješenje. Neopisiva situacija, ali ipak je vladao nekakav neobi-čan red. Taj narod je shvatio da se nalazi u nečem raskošnom i vrijednom, pa se i ponašao tako. Ubrzo su se organizovali oko zajedničkih poslova. I, zaista, ne da nisu ništa oštetili, nego su sve te starinske stvari u dvoru odjednom oživjele, zablistale i sve je postalo smislenije, pa čak i ljepše.

Nekoliko dana prije njihova dolaska bio sam s vladikom Atanasijem na ratištu u Hrvatskoj. Okučani, zapadna Slavo-nija. U gradu dvije hiljade vojnika, piju i pucaju u vazduh, niko ne zna šta treba da radi, niko ništa ne zna ni o čemu, sve sluti na raspad i razaranje. Svi su zbunjeni, a naročito oni koji treba da vode rat, da komanduju vojskom u svom tom ludilu i nekako obuzdaju sa svih strana nadiruće zlo.

Kad smo odatle prešli preko Save u Bosnu, odmah smo naletjeli na straže. Vidjelo se da se ljudi iz straha samoorga-nizuju. Država je izgubila svaku kontrolu. Ništa lakše nije bilo na tim punktovima nego poginuti. I to bi se vjerovatno moglo dogoditi iz čistog nesporazuma.

Kada sam se vratio u Beograd, javljeno mi je iz Vareša da je jedan od gospodara nesreće na sarajevskoj televiziji pričao kako na Perunu i Planinici postoje jake srpske snage, i kako su dobro naoružane, i kako će ih se morati ukloniti odatle. Istina je bila da su u tom času tamo živjeli i sklanjali se ljudi sa svih strana, u tu planinu, kao u zbjeg, i da nemaju gotovo nikakvo naoružanje. A na ionako smrznutu dušu spušta im se najgore od svih osjećanja – da su izdani i ostavljeni od svojih. Uznemiren i užasnut, nazvao sam brata i rekao da možda mogu da izvučem bar jedan autobus žena sa malom djecom. Valjda sam podsvjesno pomišljao kako će tako makar neko ostati živ. I tako se dogodila epizoda sa autobusom.

Vozeći se od Vareša prema Zvorniku sreli smo samo jedan auto na čijem je krovu bila natovarena roba, jasno je bilo da neko nekuda bježi. Tih sam se dana kretao Hrvatskom i Bosnom, te sam imao drugačiju predstavu o ratu od one koju su ljudi sticali sjedeći pred televizorima. Takva slika stvarnosti, posredovana kroz ekran, često je različita od onog što se zaista zbiva. No, nažalost, to zurenje u ekran, shvatao sam tada na najgrublji način, ne čini ljude samo suštinski pasivnima u odnosu na događaje, već ih, što je još gore, čini i potpuno uvjerenim da je baš sve tako kako govore oni koji im se obraćaju iz kutije. Čini ih uvjerenima i zlobno ostrašćenima. Jer ako bi neko ko je doživio ono o čemu oni samo pričaju, na bilo koji način, doveo u pitanje njihove tako usvojene stavove, uzvratili bi nevjerovatnom agresijom i otvorenom mržnjom.

Ali ovaj je naš mali pothvat uspio, vladika Atanasije je, do duše, pretrpio kritike od „svojih“, za šta, kao što je njemu bilo svojstveno, uopšte nije mario. Međutim, bila je to kap u moru jer je na Planinici i u njenoj okolini ostalo mnoštvo ljudi, potpuno nezaštićenih. Stalno sam, i sve snažnije, bio gonjen mišlju da moram nešto da učinim kako bih im pomogao.

IV

DŽORDŽ BEST U GENERALŠTABU

Skočio sam naglo iz one čudne fotelje i krenuo do prijatelja kako bih ga zamolio da zajedno posjetimo neke ljude za koje su mi rekli da bi možda mogli pomoći. Današnji dan je bio presudan. Svaki dan je presudan.

Prvo su mi rekli *oni što znaju sve*:

– Pitaj Arkana.

Oćutao sam. Tako nešto sam otklanjao i kao pomisao.

Potom su me pitali koliko imam novca. Kada bi čuli da nemam novca i da samo pokušavam da zaštitim ljude, među kojima su bili i moji najrođeniji (a svakim danom svi tamo ostavljeni i zaboravljeni bivali su mi nekako sve rođeniji), svi bi se počeli ponašati i izgovarati na isti način. Skoro da su mi se podsmjevali i držali me za ludog. Jer, šta uopšte pokušavaš da uradiš ako nemaš para. Da odeš kod onih „paravojnih“ i pozoveš se na patriotizam, još ćeš dobiti i batine.

– Idi vojsci!

Oni su vjerovali u vojsku, ali ja nisam. Nisam vjerovao u vojsku jer sam, kao što rekoh, nedavno došao s odsluženja vojnog roka i znam koliko je bila nespremna za rat.

Međutim, onda se desilo nešto sasvim neočekivano. Sjedeli smo u kafani, u čuvenom *Zlatnom burencetu*, i jedan mi je čovjek, vjerovatno šef ili vlasnik, tutnuo u ruku ceduljicu rekavši da je odnesem u Generalštab. Čuo je moj razgovar sa prijateljima o Planinici i pridružio nam se za stolom iskreno zainteresovan. Ne znam šta je pisalo na ceduljici. Da li iz straha ili poštovanja, nisam pogledao u nju, ali sam postupio kako mi je rečeno. I tako sam se, na sopstvenu nevjericu, našao u zgradi Generalštaba objašnjavajući jednom general-majoru, koji me je za divno čudo ljudski primio, gdje se nalazi Planinica, gdje su ti ljudi i kakav je njihov položaj. Rekao sam da se bojim paravojski kojih je sve više, a moji na Planinici su sve dalje od bilo kakvog poretka, a time i zaštite. General-major me je slušao usredsređeno, ozbiljnog izraza lica. Gubio sam vjeru da će pomoći jer je bio nekako hladan. Hladan, ali činio se razboritim. Na kraju me je upitao zašto to radim.

– To je moj zavičaj, tamo su grobovi mojih bližnjih, tamo su mi prijatelji, rodbina.

Sada me je gledao s izrazom razumijevanja na licu, mene i moju bespomoćnost. Imao sam nekakvu snažnu potrebu da budem ubjedljiv, a on je bio suzdržan i zvaničan, i činilo se da se trudi da me ne povrijedi, pa čak ni time što bi mi dao lažnu nadu.

– Koliko ima ljudi, koliko vojno sposobnih?

Odgovaram otprilike, onako kako znam.

– Ne držite me za riječ. Znam, vojska traži preciznost, ali tamo se stalno mijenja stanje. Uglavnom, pristižu ljudi sa svih strana, a niko više nije u mogućnosti da se, i da hoće, odatle izbavi.

Pitao je gdje me mogu pronaći ako slučajno pronađu rješenje. Dao sam broj telefona sekretarijata na svom fakultetu.

Iz Knez Mihailove spuštao sam se niz Ulicu 7. jula. Bio sam sav skrhan. Nekoliko poznanika zaustavilo me i polu-razdragano mi saopštilo kako je negdje, na nekom važnom sastanku, dogovoreno da budem govornik na glavnom mitingu koji će se uskoro održati na Cvetnom trgu. Po neakvom usudu, svaku moju nazovisreću ili uspjeh uvijek prati i neka velika nevolja. Vidio sam u njihovim očima očekivanje da ja tamo zapalim mase, i onda će to biti *super*, moći će da se hvale da sam ja njihov drugar. A niko od njih ni ne pomišlja koliko sam ja zapravo izložen i koliko su oni za sebe izabrali lagodniji položaj.

Primio sam tu vijest s čuđenjem i određenom pomutnjom u glavi. To što sam, s jedne strane, među studentima *popularan*, to što me, s druge strane (bio sam sve uvjereniji), progoni i na neki priglup način vrbuje Udba, kao i to što, s treće strane, oni s planine svaki dan i noć zapomažu da im pomognem, jer *ja sam u Beogradu* – stvaralo mi je veliki pritisak. *Popularnost* je čovjeku koji je odlučio da ode u manastir najnepotrebna stvar na svijetu. Da, ja sam *čovjek koji želi u manastir*, ta me je misao sve snažnije i odlučnije zaokupljala. Vrbovanje? Za onog koji je krenuo za Hristom posljednja stvar u životu je da bude cinkaroš, nekakav novi Juda. Ne dolazi u obzir! Ja hoću da budem Jovan, onaj najmlađi apostol koji je jedini imao dovoljno ljubavi i hrabrosti da bude pod krstom svoga božanskog učitelja, a ne Juda. Briga za one u planini? Jedino to me je uistinu mučilo. No utom mi sinu istovremeno strašna i utješna misao: *ne ostavljaj ostavljene!* – *to je za tebe sada način da budeš sličan apostolu Jovanu pod Krstom.*

Srećna je okolnost pritom bila da niko nije znao za moju odluku da idem u manastir. Znao je jedino onaj koji treba da zna. Ta tajna koju sam zakopao duboko u duši bila je jedini